

Dominancia és függés? – Kína az átalakuló nemzetközi térben

Absztrakt

A tanulmány a Kínai Népköztársaság helyét és szerepét mutatja be a nemzetközi térben, fókuszálva két, egymással párhuzamos sajátosságra: az ország jelentőségére, bizonyos fokú nemzetközi dominanciájára, nemzetközi aktivitására, illetve arra a függőségre, amely a mai napig megfigyelhető az ország külpolitikája és külkereskedelme vonatkozásában. Az írás először bemutatja Kínát a nemzetközi térben a 21. században, majd azt, ahogyan Kína gondolkodik a világról és benne saját szerepéről. Ezt követően az ország kemény és puha erejének bemutatása következik, amely után rátérünk a megkezdett geopolitikai játszmákra és a kínai felelős nagyhatalmiság jelentőségére és működésére. Végül a függőséggel foglalkozunk három példán keresztül, hogy ezt követően összegezzük: hol helyezkedhet el Kína az átalakuló világrendben, és milyen érdekekkel rendelkezik mindebben.

Bevezetés

A 2020-as évekre már nem a Kínai Népköztársaság felemelkedése és megerősödése határozza meg a nemzetközi folyamatokat, sokkal inkább a növekedés fenntartása vagy éppen – nyugati szempontból – a növekedés meggátolása került a középpontba, azzal a globális kérdéssel párhuzamosan, hogy vajon az ország gazdasági térnyerése miképpen támogathatja Peking globális politikai befolyásának növekedését. A kínai érdek már globális szinten van jelen, ami megváltoztatta, régióként eltérővé tette az ország külpolitikáját, annak megítélését. Fontos kérdés, hogy vajon a *globalizáció 2.0* vagy a *sinoglobalizáció* (ERDÖSI 2020; THORNTON–THORNTON 2018), avagy a kínaiak által csak *inkluzív globalizációnak* (LIU 2019) nevezett világrend mennyiben kívánja megbontani a második világháború után létrejött struktúrákat. Az egy évtizeddel ezelőtt megjelent, *Az átalakuló világrend küszöbén* (2013) című kötetben amellet érveltünk, hogy „Peking nem a világrend intézményi struktúráit kritizálja, hisz azoknak köszönhetően érte el sikereit, hanem az intézmények nyugati

világ általi dominanciáját kívánja megváltoztatni, a fejlődő országok javára” (VÖRÖS 2013). Mindezt tovább elemezve, látva a politikai, gazdasági és kulturális folyamatokat Eszterhai 2016-ban már úgy fogalmazott, az ország gazdasági helyzete megengedi, hogy „Kína szabálykövető nemzetközi szereplőből szabályalkotó hatalomként jelenjen meg a nemzetközi porondon” (ESZTERHAI 2016: 116), Kasznár és Zalai szerint pedig „a kínai politikai elit elérkezettnek látja az időt arra, hogy az ország jelentős, vezető szereplőként lépjen fel a világban” (KASZNÁR–ZALAI 2017: 118). Más szóval Kína nagyobb kontrollt és befolyást keres a nemzetközi térben, dominánsabb szerepre tör, amelyet tulajdonképpen a korábbi nemzetközi rendszer játékszabályai szerint jogosan várhat el annak jogán, hogy a világ gazdaság második legnagyobb nagyhatalma lett 2010-ben, és azóta is erősödik a világ gazdaságban betöltött szerepe.

Miközben a 2010-es években még a világ gyáráként utaltunk Kínára, napjainkra az előbbi kifejezéssel párhuzamosan már a világ egyik innovátoraként, az ipari forradalom 4.0 egyik éllovasaként is hivatkozhatunk a kelet-ázsiai hatalomra. Az elmúlt években tapasztalt befektetések az oktatásba és a kutatásba-fejlesztésbe meghozták várt eredményüket, a gazdasági jövőkép mégsem egyértelműen pozitív az ország számára.

A nemzetközi politika és világrend átalakulásával az elmúlt évtizedekhez képest változtak, változóban vannak a belpolitikai folyamatok is, a gazdasági sikereket lehetővé tevő, a sokszor meglepően nyitott, reformokat végrehajtó politikai hatalom egyre inkább koncentrálódik. Évtizedes szabályok válnak semmissé, és az alkotmányt módosító, abba gondolatait már elnöksége alatt befoglaló Hszi Csin-ping harmadik ciklusát megkezdve lebontotta a Teng Hsziao-ping által is fémjelzett politikai architektúrát.

Bizonyos belpolitikai és regionális eseményekből kifolyólag az ország nemzetközi megítélése, ha lehet, még vitatottabb, mint valaha, a felerősödő nyugati *soft power* hadjáratokból kifolyólag. Az USA által indított amerikai–kínai kereskedelmi háború óta nagy hangsúlyt kap a hongkongi politikai folyamatokba történő beleszólás, a kisebbségeket, kiemelten az uigurokat és a tibetieket célzó intézkedések, a délkelet-ázsiai vitás események és a tajvani viszony nyugati narratívája a nemzetközi politikában, aminek célja, hogy élesen szembeállítsák Kínát a *felelős Kína-imázssal*, a nemzetközi beruházásokkal, befektetésekkel és a globális infrastruktúra-éhségre reflektáló projektekkel. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a geopolitikai játszmák már az új világrendről, annak felépítéséről vagy éppen a régi unipoláris világrend megtartásáról szólnak (VÖRÖS–TARRÓSY 2024). Nem véletlen a Huawei amerikai betiltása, Nancy Pelosi demokrata politikai vezető tajvani látogatása vagy akár a Kínát érő kritika az orosz nyersanyagok további importálása miatt.

A Hszi Csin-ping első ciklusában meginduló és egyre inkább beérő centralizálás ugyanakkor veszélyeket is hordoz magában, fenyegetve a kínai célokat: a pragmatikusan felépített politikai struktúra, szimbiózisban élve a társadalommal, igyekezett megfelelni az elvárásoknak, a Tienanmen téri incidenst követően létrejött kvázi társadalmi szerződés ugyanis ebben fektette le a Kommunista Párt legitimációját, fenntartva azt, ameddig a lakosság életszínvonalának javulása garantált (KUSAI 2020). A három évig tartó kínai zéró-COVID-19 politika – amely a kínai kormány kommunikációja szerint az emberek életét a gazdasági fejlődés fölé helyezte – megviselhette ezt a kapcsolatot, főképp azokban a városokban, amelyeket egy-két vagy akár több hónapra is lezártak. A 2023. januári nyitással fellellegezhetek az emberek, és Kína visszatért a korábbi kerékvágásba, ám a hároméves lezárás rányomta bélyegét a gazdasági fejlődés korábbi gyors ütemére és fel-erősítette az öregedő társadalom meg egyéb társadalmi problémák okozta kihívásokat.

A tanulmány célul tűzi ki, hogy bemutassa Kína helyét a 21. század átalakuló világrendjében, egy olyan *pillanat* után, amelyben az Egyesült Államok hegemon szuperhatalomként jelenhetett meg. Hogy két- vagy többpólusú világgal nézünk majd szembe, a jelenleg is zajló geopolitikai játszmák során fog eldőlni, de a már egy évtizede is világos trend mára megkérdőjelezhetetlen: a kínai érdekek egyre több régióban ütköznek más fejlődő országok vagy a fejlett államok, de legfőképp az USA pozícióival, érdekeltségeivel, továbbá Peking felértékelődő gazdasági-politikai szerepe is felelős, a globális folyamatokat irányítani képes külpolitikát igényel.

Gazdaság és politika – Kína a nemzetközi térben

A Kereskedelmi Világszervezethez (WTO) történő 2001-es csatlakozás óta Kína globális gazdasági pozíciói folyamatosan erősödtek, pozitív kereskedelmi mérleggel rendelkezik legfőbb partnereivel szemben (leszámítva bizonyos jelentős nyersanyag-partnereket), ami már komolyabb kereskedelmi csatározást eredményezett az Egyesült Államokkal. Továbbra is rekordmértékű, világelső valuta- és aranytartáléka támogatni képes a globális befektetéseket, amire Dani és Törös már 2011-ben utalt: „azáltal, hogy egyre több valutatartalékot csoportosítanak át és tudatosan fektetik be a világ-gazdaság számos pontján, fedezhetik jövőbeli nyersanyag-szükségeik egy részét, jobb alkupozícióba kerülhetnek számos szektorban, befolyásuk lehet érzékeny iparágakban, és saját vállalataikat is előnybe hozhatják a világméretű terjeszkedés nyomán.” (DANI–TÖRÖS 2011: 249.)

Bár Kína makroértékben a világ második legnagyobb gazdasága, számos aspektusban (alacsony egy főre jutó GDP, alacsony termelékenység, a mezőgazdaságban dolgozók még mindig magas száma stb.) még lemaradásban van, és továbbra is a közepes jövedelmű országok közé sorolható. A gazdasági fejlettség, fejlődés kapcsán érdemes ugyanakkor kiemelni, hogy a történelem során először 2020-ban Kína lett a világ legnagyobb működőtőke-befektetője (MOLDICZ 2022: 73), továbbá egyre jelentősebb az innováció szerepe is az ország gazdaságában, 2019–2020-ban már Kínában regisztrálták a legtöbb szabadalmat, és a tudásintenzív ágazatokban látja az ország vezetése a közepes jövedelmi csapda kikerülését és a magas jövedelmű országok közé való bekerülés lehetőségét.

Itt érdemes kitérni arra a tényre, hogy a gazdasági struktúraváltás a szemünk előtt zajlik, a munkabérek növekedése, illetve a (munkajogi és környezetvédelmi) szabályozások megjelenése és szigorodása miatt az ország elvesztette versenyképességét az alacsony hozzáadott értékű, nagy munkaigényes termékek viszonylatában, így a gyártási folyamatok olcsóbb országokba települtek és települnek át. Ez a gazdasági realitás fontos mozzanat a kínai külpolitikai gondolkodásban, hisz a gyártás a szomszédos régiókba vagy Afrikába, olyan fejlődő államokba települ át, ahol még fennállnak az alacsonyabb bérek, és a szabályozások kevésbé szigorúak, vagy szinte nem is léteznek. Továbbá nem szabad elmenni azon tény mellett, hogy Kína masszív túlzott kapacitást hozott létre a 2008-as globális pénzügyi válság leküzdésére, elsősorban az infrastruktúra terén és az ingatlanszektorban, a kapacitások részleges külföldi kihelyezése pedig megoldást találhat erre a kihívásra anélkül, hogy súlyosan visszaessenek az érintett iparágak, azaz például az infrastrukturális beruházásokban érintett vállalkozások, megtartva munkaerejüket, hasznosítva tudásukat és felhasználva technológiájukat, Kínán kívül is beruházásokba kezdhetnek.

Ez a két tény, az alacsony hozzáadott értékű iparágak távozása és a hazai túlzott kapacitások, alapvető fontosságú volt az Övezet és Út Kezdeményezés (a továbbiakban: Övezet és Út Kezdeményezés, Kezdeményezés, illetve BRI) létrehozásának folyamatában, mert ezáltal Peking mindkét gazdasági folyamatra reagálni tud: az infrastruktúra-építésen keresztül fenn tudja tartani a kapcsolatokat azokkal a régiókkal, ahova ezen iparágak települtek, és képes lehet ezt az összeköttetést maga megteremteni. Ez a kezdeményezés az afroeurázsiai szuperkontinens (KUSAI 2023) meghatározó vezetőjévé teheti az országot. Az alapvetően gazdasági indíttatású projekt elsősorban tehát a kínai gazdasági érdekekről és igényekről szól, ahogy Baranyiék, valamint Flint és Zhu kiemeli, belpolitikai dimenzió mentén létrejött (BARANYI–GORECZKY–SALÁT 2020: 7; FLINT–ZHU 2019: 99) elképzelés, de térbeli kivetülése

és a globális folyamatokat befolyásolni igyekvő hatása miatt természetesen geopolitikai megfontolások is állnak mögötte, azok is kapcsolódnak hozzá. A terv összefüggésben áll külső és belső faktorokkal, amelyeket Eszterhai 13 pontban foglalt össze, ideértve többek között az ipar túlzott kapacitásainak csökkentését, a nyersanyagok import-útvonalának biztosítását, az exportpiacok és a velük való kapcsolatok fejlesztését, a valutatartalék hatékony felhasználását és az amerikai globális jelenlét ellensúlyozását (lásd ESZTERHAI 2016: 118–119).

A Kezdeményezés tehát nem csupán gazdasági, hanem politikai, a nemzetközi térben geopolitikai, geostratégiai előnyökkel és – értelemszerűen, bizonyos szereplőkre nézve – veszélyekkel jár. Kiemelendő egyrészt a konnektivitás, amely Kína egyik fő hívószava lett a jövőre nézve – és nem csupán a gazdasági átmenethez kapcsolódóan most áttelepített, illetve áttelepítendő iparágak miatt. Peking olyan rendszerben erősödött meg, amelyben rá volt szorulva mások jóindulatára, kereskedelmi útvonalai pedig biztonsági kockázatokkal voltak tele. Miközben az Övezet és Út Kezdeményezés egyik alapelemeként Kína a konnektivitást célozza (TARRÓSY 2020), és javítaná kereskedelmi partnertérségeivel a kapcsolatot, globális igényre is reagál: az infrastruktúra-hiányra, illetve a befektetések hiányára az infrastrukturális eszközök és projektek terén. A nemzetközi eseményekből jól ismert beruházásokhoz és projektekhez ugyanakkor nem csupán az elképzelt előnyök, hanem a rejtett veszélyek is kapcsolódnak. Kína nemzetközi szerepvállalásai kapcsán egyre többször jelenik meg kritikaként, félelemként a kínai pénzügyi szerepvállalásokhoz kapcsolódó „adósságcsapda”, illetve „adósságcsapda-diplomácia” kifejezés, utalva arra, hogy Peking mintha szándékosan finanszírozna eleve halálra ítélt projekteket, élve gazdasági erőfölényével, és így jutna stratégiaileg fontos ágazatokhoz és infrastrukturális létesítményekhez (VÖRÖS 2022a). A BRI kapcsán sokszor felmerülő vádat, ahogy Eszterhai fogalmaz, Chellaney vezette be a köztudatba egy 2017-es cikkével (ESZTERHAI 2021: 4; CHELLANEY 2017), és hamar széles körben befogadásra lelt. A legnépszerűbb példa a Srí Lanka-i Hambantota kikötő, amely felett Kína 99 évre szerzett kontrollt. Eszterhai Chellaney elméletét is felhasználva megvizsgálta az esetet, és arra jutott, hogy a feltételezés inkább mítosz, semmint valóság, s nem beszélhetünk adósságcsapdáról, nem Peking volt az ötletgazda, és az eladósodást is félresikerült gazdaságpolitikai döntések, nem pedig a kínai hitelek okozták. Eszterhai szerint „Hambantota kikötőjének esete az egyre intenzívebbé váló kínai–amerikai vetélkedés miatt kapott jelentős figyelmet. Az adósságcsapda-diplomácia koncepció beleillik abba a versengő nagyhatalmi narratívába, amely a másik oldalt negatív színben igyekszik feltüntetni” (ESZTERHAI 2021: 12). Ne menjünk el ugyanakkor a törlesztőrészleteket fizetni nem képes államok, ezen keresztül az új függőség esetleges kialakulása és az afrikai gazdaságokra leselkedő

veszélyek mellett sem (TARRÓSY 2020: 18). A fizetéseképtelen országok ugyanakkor súlyos kockázatokkal járnak a kínai befektetésekre nézve is, a jövőben ebben a tekintetben is jelentős változásoknak lehetünk szemtanúi, és vélhetően Peking is egyre komolyabban fogja figyelembe venni ezt a szempontot is hitelezései és beruházásai során.

Végül fontos kitérni az ország nyersanyagéhségére és ezzel párhuzamosan nyersanyag-függőségére, amely aktívvá tette a kínai vállalatokat a nyersanyagpiacon, nem csupán kereskedelmi egyezményeken, hanem beruházásokon, egyesüléseken és felvásárlásokon, valamint *joint venture*-ökön keresztül.

Mindezeket a folyamatokat figyelembe véve a globális járványt követően, az ukrajnai események árnyékában nehéz hosszabb távú gazdasági folyamatokról beszélni, de a jelenlegi várakozások szerint a 2030-as években Kína megelőzi az Egyesült Államokat, a világ legnagyobb gazdaságává válva: miközben Kína részesedése a világ GDP-jéből a 2000-es évek második feléig 5% alatt volt, „a 2030-as évek közepén a világ GDP-jének 27%-a lesz” (SZUNOMÁR 2019: 1313).

Kínai külpolitika és az új világrend – Kínából szemlélve

Kína 5000 éves történelme során nem törekedett külföldi terjeszkedésekre, sem dominanciára. Az ókori kínai stratégiák műveit tanulmányozva azt láthatjuk, hogy a kínai császárok és hadvezérek legfőbb célja az volt, hogy erős, központi hatalom vezetésével egyesítsék a Középső Birodalmat. Időszámításunktól az ópiumháborúig Kína adta a világ gazdaság 20–30%-át, technológiailag fejlettebb volt a környező országoknál, hatalmas hadiflottával rendelkezett, ennek ellenére nem kezdett gyarmatosításba, nem volt misszionáriusi szemlélete, a kínai diplomácia célja az volt, hogy tiszteljék és fogadják el a kínai császárt mint az ég fiát (KISSINGER 2017). A kínaiak magukra mindig is a világ közepeként tekintettek, mind a mai napig, ahogy ez az ország nevének kínai megfelelőjéből is kiolvasható: 中国 – Középső Ország/Birodalom. Ebből kifolyólag Kína a 19. század végéig geopolitikai stratégiáját Kínára és a környező országokra, azaz regionális szintre vetítette ki (YE 1988: 4). Az országot a természetes határokig terjesztették ki – északon sivatag, keleten tenger, délen és délnyugaton hegységrendszer határolta –, ahol pedig nem volt természeti határ, ott felépítették a kínai nagy falak rendszerét. Kína saját magát az egyetlen szuverén kormányzatnak tekintette az egész világon, amely a Nyugaton megszokott szuverén államok vetélkedésével zajló egyensúlyrendszertől eltérő, sajátos hierarchia leképződése volt (HORVÁTH 2022). Kialakult

egyfajta hűbéri rendszer a környező országokkal, amelyben a földrajzi távolságok alapján rangsorolták az alárendelt népekkel, királyságokkal való kapcsolatot. De Kína nem tartott igényt a nomád területekre, amelyek Kína szemében „köves területek” voltak (TAI 2019: 21–23). Ezekből kifolyólag 1861-ig Kínában nem is volt a nyugati értelemben vett, klasszikus külügyminisztérium.

Kínában kezdetben az ókori selyemúton keresztül indult el a kereskedelem, majd a későbbi tengeri selyemúttal is új kereskedelmi útvonalakat hoztak létre, a tengeren keresztül azonban már diplomáciai kapcsolatokat is kezdtek kialakítani. Az 1400-as évek elején – Kolumbusz Kristótot 90 évvel megelőzve – a kínai császár Cseng Ho admirálist bízta meg, hogy a több száz hajóból álló hadiflottával fedezze fel a világot. Ho hét expedíciója során egészen Afrikáig eljutott. A történészek között napjainkban is vita zajlik arról, hogy mi lehetett a kínai császár terve a felfedezésekkel, hiszen a nyugati nagy felfedezésekkel nem volt összehasonlítható a motiváció: egyrészt Kína természeti erőforrásokban gazdag ország volt, és a külkereskedelemre nem tett nagy gazdasági hangsúlyt, míg Európa „aranyéhségben” szenvedett a kiürülő nemesfém-bányák miatt, és a fő kereskedelmi útvonalakat az Oszmán Birodalom egyre nagyobb vámokkal terhelte. Amíg a nyugati felfedezők új kereskedelmi útvonalakat kerestek Indiába és Kínába, emellett új nemesfémlelőhelyek után is kutattak, addig Kína hatalmas hadiflottáival kincseket szállított a környező országoknak, népeknek. Kissinger (2017) megállapítása szerint Kína ezzel a *soft power* korai formáját használta és saját nagyságát hirdette.

1433-ban a kínai császár elrendelte a teljes hadiflotta leszerelését, és bezárkózott, a továbbiakban nem folytatott aktív diplomáciai kapcsolatot a környező országokkal, de Kína továbbra is a világgazdaság 20–25%-át termelte ki.

A nyugati erőszakos terjeszkedés, az ópiumháborúk, az egyenlőtlen szerződések kényszerítették rá Kínára, hogy újra részt vegyen a világkereskedelem vérkeringésében a nyugati gyarmatosítók felügyelete alatt. Ekkor kezdődött meg Kína gazdasági hanyatlása, a következő 150 évben – a többi gyarmatosított országhoz hasonlóan – káoszba fulladt, történelmi szempontból tévútra került az ország (BRZEZINSKI 2017).

Ám ahogy Kína történelme során számtalan alkalommal láthattuk – és ahogy a nagy kínai klasszikus regény, *A három királyság regényes története* is kezdődik: „Ha a birodalom hosszú ideig széthasadt, biztosan egyesülni fog... Így megy ez már ősidők óta” (话说天下大势，分久必合) (LUO 2010). Az új, erős, központosított hatalom alatt újra egyesült az ország, és a császárság bukását követő zavaros, polgárháborús évtizedeket követően 1949-ben megalapították a Kínai Népköztársaságot, amely az 1978-as „reform és nyitás” politikájával kezdte meg gyors gazdasági felemelkedését. Teng Hsziao-ping

vezetésével Kína beilleszkedett a Nyugat vezette világrendbe, alkalmazkodott a globalizációs nemzetközi gazdasághoz, és a 21. századra Kína újra a világ gazdaság egyik legnagyobb hatalma lett. Teng Hsziao-ping 24 karakteres tanácsát – „higgadtan vizsgálódjunk, álljunk stabil lábakon, kezeljük nyugodtan a kihívásokat, takarjuk el a napot, és tápláljuk a sötétséget, legyünk szerények, ne törekedjünk vezető szerepre” (冷静观察, 稳住阵脚, 沉着应付, 韬光养晦, 善于守拙, 决不当头) – követve Kína folyamatosan a gazdasági reformokra és a külgazdasági kapcsolatok építésére tette a hangsúlyt, szerényen fejlődött, és nem is törekedett vezetői státuszra a nemzetközi politikában. Ez a gondolat azonban nem volt „új keletű”, a nagy kínai stratégia, Szun-ce több mint 2000 évvel ezelőtt is hasonló gondolatokat vetett papírra: „Régen, akik igazán járatosak voltak a harcban, mindenekelőtt saját magukat tették legyőzhetetlenné, és úgy várták ki (a kedvező pillanatot), amikor az ellenség legyőzhetővé lett.” (SZUN-CE 2006)

A „kedvező” pillanat a 2010-es években jött el. Kínának nagy szerepe volt abban, hogy a világ nagy része gyorsan kilábal a 2008-as gazdasági válságból. Kína meghirdette a „kínai álom” politikáját, amely Kína reneszánszát, azaz a nyugati erőszakos behatolást megelőző világ gazdasági státusz visszaszerzését vizionálta Kína számára. Az országnak egyre nagyobb szerepe és felelőssége lett a világ gazdaságban, ebből kifolyólag egyre inkább úgy vélte, sokkal nagyobb jogok illetnék meg a különböző nemzetközi szervezetekben vagy akár a világrend kialakításában (LI-LIN-ZHENG 2020). Ebből kifolyólag 2013-ban Peking meghirdette a már említett Övezet és Út Kezdeményezést, amely egyfajta új világrendi mintaként is definiálható. A korábbi egypólusú, Nyugat dominálta világrend helyébe multipoláris világrendet képzeltek el, amelyben a békés együttélésre, kölcsönös tiszteletre és a *win-win* együttműködésre teszik a hangsúlyt. A kezdeményezés öt alappillére is a multilaterális együttműködés alapjait fektette le:

- „Először is, erősítenünk kell a politikai konzultációt.” – Kína többször hangsúlyozta, hogy nem egy-két országnak vagy kis csoportoknak (például G7) kellene döntenie a világrend alakulásáról, a nemzetközi események végkimeneteléről, hanem minden ország közös részvételével kellene dönteni az ügyekben. Az Övezet és Út Fórumra minden részt vevő ország vezetője meghívást kapott, hogy közösen tárgyaljanak a további együttműködésekről.
- „Másodsorban, javítanunk kell a közúti összeköttetést.” – Az infrastrukturális összekapcsolódással még több országot be tudnak vonni a világkereskedelem vérkeringésébe, ezzel is támogatva az elmaradottabb országok fejlődését, ezáltal kölcsönös előnyökön alapuló együttműködések tudnak létrehozni.

- „Harmadjára, ösztönöznünk kell a szabad kereskedelmet.” – A korábbi nyugati globalizációs világrendhez igazodva és alkalmazkodva Kína is támogatja a szabad kereskedelmet és a kereskedelmi együttműködéseket.
- „Negyedszer, erősíteniünk kell a pénzforgalmat.” – A pénzügyi integritás is kiemelt prioritást kapott a kínai kezdeményezésben, hogy a világ pénzügyi rendszere egyensúlyban legyen, ne egy ország pénzügyi rendszere határozza meg.
- „Ötödször, segítenünk kell a megértést népeink között.” – Fontos, hogy a különböző kultúrák és civilizációk népei megismerjék egymás történelmét, társadalmi fejlődését, vallását és az ezekből fakadó gondolkodását. Ebből kifolyólag nem lesz félreértés a különböző országok, régiók között, és békés együttműködést tudnak folytatni. (A felsorolásban szereplő idézetek: HSI 2018)

2013 óta már több nemzetközi platformon is a multipoláris világrendet hirdette Kína, a kínai államfő által elmondott 42 beszédet a *Hszi Csin-ping beszédei az Övezet és Út Kezdeményezéséről* című könyvben foglalták össze. A 2022-ben kitört orosz–ukrán háború első évfordulóján és egyben a kezdeményezés 10. évfordulóján a kínai kormány kiadta *Az ukrán válság politikai megoldásával kapcsolatos álláspont* című dokumentumot (MFA of PRC 2023), amely ugyancsak egy multipoláris világrend keretrendszerét mutatja be.

A kínai külpolitikára nagy hatással vannak az ókori kínai bölcsek és stratégiák tanításai. A legfontosabb tanítások közé tartozik a *dao* (道), az út, amelyet erényként is fordítanak, továbbá *A változások könyve*, amely a teljes kínai civilizáció alapja, a *jin-jang* (阴阳) rendszerének megteremtője. Ezen két bölcelet alapján alakult ki a kínai külpolitika és a saját világrendi elképzelés, ezek határozták meg a békés együttélés öt pontját, miszerint tiszteletben tartják egymás területi egységét és szuverenitását, kölcsönösen nem támadják meg a másikat, egymás belügyeibe nem szólnak bele, egyenlő és kölcsönös előnyökre törekednek, békésen élnek együtt. És ugyancsak az Övezet és Út Kezdeményezést is, a 21. századi kínai külpolitikai stratégiát is ezek az ókori gondolatok határozzák meg: béke, harmónia, *win-win* együttműködés (HORVÁTH 2022).

A Nyugat természetesen nem nézi jó szemmel, hogy Kína gazdaságilag megerősödött és veszélyt jelent a jól megszokott nyugati világrendre. 2018-ban az Amerikai Egyesült Államok, a globalizáció korábbi fővédnöke kereskedelmi háborút indított Kína ellen, és különböző egyoldalú szankciókat vezetett be, hogy ezzel is akadályozza vagy legalábbis lassítsa Peking gazdasági felemelkedését. Egyes elképzelések szerint, a thuküdidészi csapdára hivatkozva, elkerülhetetlen a hatalmon lévő állam és a feltörekvő állam közötti konfliktus, amelyet a világtörténelem során is számtalan

alkalommal tapasztalhattunk, így Kína és az USA között is előbb-utóbb háború alakulhat ki (ALLISON 2017). Megfigyelve a jelenlegi nemzetközi híreket láthatjuk, hogy számos *proxyháború* zajlik a nagyhatalmak között. A Nyugat, használva a *soft power* hatalmát, folyamatosan démonizálja Kínát, és különböző kettős mércét használ az ország megítélésére. A kínai diplomatákat 2018-tól kezdték *wolf warrior* (harci farkas) jelzővel kritizálni, ha felszólaltak saját országuk védelmében. Emellett a – nyugati narratíva szerinti – tajvani és ujjgurügy is ismét kiemelt téma lett a nyugati diplomáciában és médiában, ezzel is újabb konfliktusokat generálva Kínával.

Kemény és puha erő

A kínai katonai kapacitások fejlesztése, modernizálása az 1980-as évektől zajló folyamat, az évről évre növekvő kiadások, a technológiai és módszertani fejlesztések ugyanakkor előrevetítik az ütőképes, az Egyesült Államok hadseregére hajazó kínai katonai erő megjelenését először az ázsiai csendes-óceáni térségben, majd a világ óceánjain. A Népi Felszabadító Hadsereg (People's Liberation Army, PLA) egyelőre nem képes az ország határaitól távol található kínai érdekeltségek megvédésére, Kína beltengerein és szűk régiójában ugyanakkor egyre jelentősebbnek mondhatóak a kínai kapacitások. Ahogy Bartók és Wagner kétrészes elemzésében aláhúzta, a „több évtizede zajló katonai [reformoknak] köszönhetően nem csupán a haderők szervezeti átalakulása és a területvédelmi eszközeinek korszerűsítése történt meg, hanem az ország katonai erőikivetítési lehetőségei is hatalmasat fejlődtek” (BARTÓK–WAGNER 2020: 12), és kiemelték, hogy „Kelet-Ázsia biztonsági komplexumában a kétoldalú viszonylatokban a Kínai Népköztársaság katonai erőfölénye egyértelmű” (BARTÓK–WAGNER 2020: 18). A kínai dominancia és a dél-kínai-tengeri szigetépítések ugyanakkor arra motiváltak délkelet-ázsiai szereplőket, kiemelten Vietnám és a Fülöp-szigetek kormányát, hogy egyensúlyozva (bővebben lásd KLEMENSITS 2024) a kínai politikai és gazdasági érdekek mentén támogassák az amerikai katonai kapacitásokat a tenger nemzetközi vizein – szembeállítva a világ két legnagyobb költségvetésű hadseregét a Kína által saját beltengerének tartott vizeken. A feszültségek megfigyelhetőek az Egyesült Államok és Kína hadereje között: a 2019-es kínai védelmi fehér könyv már egyenesen az Egyesült Államok destabilizáló szerepéről ír (State Council Information Office of the PRC 2019).

A jelenlegi kínai haderőfejlesztés egyértelműen a mélytengeri képességek kiépítésének irányába mutat, és bár a part menti vizek védelme továbbra is prioritást élvez, egyre komolyabb érdekek fűződnek a globális jelenléhez, a globális biztonság garantálásához.

Kiemelten azért, mert a hegemon Egyesült Államok egyre kevésbé érdekelt a mások érdekeit szolgáló, a kereskedelmi útvonalak biztonságát garantáló kapacitások fenn-tartásában, gazdasága továbbra is fennálló exportorientáltsága és a nyersanyagok okán fennálló importéhség miatt pedig elengedhetetlen Peking számára, hogy a kereskedelmi útvonalak biztonságosan járhatóak legyenek.

A katonai kapacitások esetében kell megemlíteni, hogy bár a kiadások már a GDP-növekedést meghaladó mértékben emelkednek, és továbbra sem teljesen átláthatók ezek az összegek, Kína hadereje még nem nevezhető modern, ütőképessé. Az átgondolt átalakításoknak köszönhetően ugyanakkor évről évre előrelép a népi hadsereg, és a stratégiai gondolkodás jóvoltából mindehhez még háborúkra sincs szüksége Pekingnek. A szárazföldi katonai tapasztalatokat az ENSZ-missziókon belüli aktív személyi részvétellel igyekszik megszerezni a kelet-ázsiai állam (GILL–HUANG 2009: 12; VÖRÖS–TARRÓSY 2020), a tengeri kapacitások támogatása pedig az Ádeni-öbölnél zajló nemzetközi összefogásnak köszönhető. Itt a kínaiak rengeteg mindent tanultak a tengeri missziók működtetéséről, támogatást kaptak a mélytengeri kapacitások kiépítéséhez, annak felgyorsításához és a nemzetközi együttműködés gyakorlására is volt lehetőségük. Nem csupán azt tanulták meg, milyen hosszú ideig tengeri bevetésen lenni, de a hajók felépítését, stabilitását, kialakítását is befolyásolták a missziók (HENRY 2016: 16), de még az ellátó-támogató hajók fejlesztését, modernizálását és számuk növelését is az ádeni-öbölbeli tapasztalatoknak köszönhetik (VÖRÖS 2021).

Ahogy az már 2021-ben kiemelték, egy ilyen képességekkel ellátott haderő nemcsak elrettentésre és védelemre, hanem együttműködésekre és a kínai felelős nagyhatalmiság bizonyítására is alkalmas (VÖRÖS 2021).

Természetesen nem a haditengerészet az egyedüli fejlesztési irány, a jövőben tovább növekedhet a kínai kötődésű kikötők, bázisok száma, akár kétoldalú megállapodásokon keresztül kereskedelmi kikötőkhöz is kapcsolódóan, a mianmari és a tervezett pakisztáni vezetékek az alternatív útvonalakban nyújtanak segítséget, és az sem váratlan, hogy a kínai–orosz energia-együttműködés jelentősebbé vált, a stabilabb és védhető szárazföldi vezetékek miatt. De a Jeges-tenger átjárhatósága és az északi-tengeri útvonal kiaknázása is az alternatívák sorát gyarapítja (ZOLTAI 2024).

Azonban azt mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy a Nyugat a *soft power* erejét használva a kínai katonai fejlesztések kapcsán a kettős mérce és a csúsztatások eszközével félelmet próbál kelteni a világ országaiban: Kína a 2023. márciusi kettős ülés keretében jelentette be, hogy a 2022-ben regisztrált mértékhez képest 7,2%-kal növeli védelmi kiadásait, amely kapcsán az angolszász média aggodalmát fejezte ki. Ez a szám önmagában félelmet keltő lehet, de ha megnézzük, GDP-arányosítva hogy áll Kína

és az Egyesült Államok, akkor azt láthatjuk, hogy míg előbbi a GDP 1,28%-át költi a védelmi kiadásokra, addig a nagyobb GDP-jű Washington a 3,5%-át, mindemellett közel 800 katonai bázissal rendelkezik szerte a világban – főképp Oroszország és Kína körül –, miközben Kínának csupán egy bázisa van, Afrikában.

A fentebb említettek kapcsán ezért a katonai erő mellett nem szabad elfeledkezni a *soft power*ről sem. Joseph Nye 1990-ben vezette be a *soft power* fogalmát (NYE 1990), de ez nem azt jelenti, hogy a történelem során korábban az államok ne használták volna a puha erő eszközeit. Kínában az ókori stratégiák is a háború nélküli győzelmeket szorgalmazták, amit számos művükben is megörökítettek, például Szun-ce *A háború művészete* című művéből idézve: „Ezért aki száz csatában száz győzelmet arat, még nem a jók legjobbika. A jók legjobbika küzdelem nélkül hódoltatja meg az ellenséges sereget.” (SZUN-CE 2006)

A korábbiakban is említettük, hogy Kissinger (2017) szerint Kína a 15. századi felfedezések korában is a *soft power* korai formáját használta, és saját nagyságát hirdette. Jelenleg is hasonló – a nyugatitól eltérő – *soft power*t alkalmaz a nemzetközi politikában. A Nyugat a médián (online és nyomtatott sajtó, közösségi platformok, hollywoodi filmek stb.) keresztül démonizálja vagy negatív színben tünteti fel a vélt vagy valós ellenfeleket: miközben az 1970-es, 1980-as években a különböző angolszász folyóiratokban Japán jelentette a „sárga veszedelmet”, ez mára megváltozott, és Kína vált a „sárga veszedelemmé”. Kína is igyekszik aktív lenni a különböző közösségi oldalakon és a médián keresztül, az ország nagyságát és gazdagságát – gyorsvasúthálózat, mesterségesintelligencia-fejlesztés, megújulóenergia-befektetések stb. – és 5000 éves kultúráját bemutatva és kiemelve. Habár Kínában rengeteg jó minőségű film és sorozat készül, ezek nemigen jutnak el a nyugati világba – a dél-koreai alkotásokkal szemben. Kína *soft power* erejét az elmúlt években két irány jellemzi:

1. *Technológia* – Kína egyre nagyobb szerepet vállal a technológiai fejlesztésekben. Ma már az emberek által használt mobiltelefonok, számítógépek nemcsak „Made in China” címkével vannak ellátva, hanem jó minőségű kínai termékek kerültek a piacra, többek között a Huawei mobiltelefonok, a Lenovo számítógépek, egyéb háztartási eszközök, de a kínai elektromos autók is kezdenek megjelenni az európai piacokon. Míg korábban a kínai termékek szinonimája a „gagy” volt, mára már minden lakásban kínai *high-tech* termékek is megtalálhatók. Ezek mellett a kínai applikációk is egyre népszerűbbek Kínán kívül is, gondoljunk a Tik Tokra vagy akár az Alibaba és a WeChat platformra. Az új technológiai fejlesztésekkel és eszközökkel Kína teljesen más képet mutat az újabb generációknak, amelyeknek már természetes, hogy a kínai *high-tech* jelen van hétköznapi életükben. Kína ezzel is

saját nagyságát hirdeti, továbbá a Kínán kívüli országokkal megszeretteti az országot vagy legalábbis a kínai termékeket.¹

2. *Békítő diplomácia* – Nagy diplomáciai eredménynek tekinthető, hogy kínai közvetítéssel Irán és Szaúd-Arábia hét év után újra diplomáciai kapcsolatokat alakított ki egymással, és ezzel megjelent a lehetősége annak, hogy stabil, békés környezet alakulhasson ki a Közel-Keleten. Kínának politikai és gazdasági szempontból is stabil régiókra van szüksége. Hszi Csin-ping kínai elnök újraválasztását követő első külföldi útja Oroszországba vezetett, ahol Putyinnal tárgyalt három napot. Ha az orosz–ukrán háború is kínai közvetítéssel tudna befejeződni, az újabb siker lenne a kínai diplomáciában. Kína ezzel a felelős nagyhatalom képét mutatja, amely ahelyett, hogy feszültségeket szít a különböző régiókban, békét és stabilitást hoz el. Azon országok számára, amelyek nem választottak területet (Nyugat vagy Kelet), vagy amelyek még bizonytalanok, el nem kötelezettek, mindenképp kedvezőbb ország benyomását nyújtja Kína. Nem hiába éri egyre több provokáció Kínát a tajvani ügyben,² hogy a nemzetközi porondon ne csak a békés, aranyos panda látszódjon, hanem a tűzokádó sárkányt hozzák elő belőle.

Összességében azonban azt mindenképpen fontos megjegyezni, hogy Kína a Nyugathoz képest le van maradva a *soft power* tekintetében, mint ahogy a katonai fejlesztések terén is. Annak érdekében, hogy puha és kemény hatalom tekintetében egyaránt az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonló erővel rendelkezessen, még sok időnek kell eltelnie.

A megkezdődő geopolitikai játszmák?

Ahogy az előzőekben ezt már érintettük, egyre több szinten van jele a kínai–amerikai rivalizálásnak, és a leglátványosabban mindez az ázsiai csendes-óceáni térségben figyelhető meg. Az Obama-adminisztráció 2011-ben hirdette meg a *Pivot to Asia* (Kelet felé fordulás) politikáját, amelynek keretében az Egyesült Államok külpolitikai manőverezése és a kínai érdekszféra kialakításából fakadó konfliktushelyzetek az ASEAN-régióban manifesztálódnak elsőként. Ebben a térségben Vietnám és a Fülöp-szigetek, Indonézia, illetve Ausztrália nevezhető meg jelentős szereplőként, nem elfelejtve természetesen

¹ Talán nem véletlen, hogy globális verseny indult, vajon ki tudja elhíttetni a másik oldal eszközéről, hogy az lehallgatja őt – miközben vélhetően mindegyik eszköz képes lehet erre.

² Nancy Pelosi már említett és még megemlítendő látogatása vélhetően az amerikai provokáció része.

India külpolitikai törekvéseit. Miközben azonban a három délkelet-ázsiai szereplő inkább egyensúlyozó szerepkörre szorul a kínai gazdasági jelenlét miatt, így kevésbé tud kritikus lenni, India pedig gazdaságának megerősítésére nagyobb fókuszot helyez, mint a Kínával való direkt szembenállásra, Ausztrália az egyetlen szereplő, amelynek politikai és gazdasági, továbbá katonai ereje is van a Pekinggel szembeni fellépésre. Campbell a térségbeli középhatalmakat vizsgálva is arra jutott, hogy Ausztrália elemzett (gazdasági, védelmi, politikai) képességei és intézkedései a Kínával szembeni egyensúlyozási stratégiát mutatják: „az Egyesült Államokhoz fűződő erős katonai és politikai kötelékek biztosítják Ausztráliának azt a bátorságot, hogy a világ színpadán bírálja Kínát, és ellenálljon a gazdasági kényszerítő intézkedéseknek” (CAMPBELL 2023: 62). Nem véletlen, hogy 2017-ben újra életet leheltek a szereplők a QUAD-ba, a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd szervezetbe, amelynek célja Kína hatalmának korlátozása.³ A Japánt, Indiát, Ausztráliát és az Egyesült Államokat felsorakoztató együttműködést nevezték már az ázsiai NATO-nak is (MADAN 2017), de inkább volt tekinthető a bizonyos azonos érdekekkel rendelkező államok párbeszédének, és nem valós, Kínával szembeni katonai, gazdasági vagy akár politikai platformnak. Talán nem véletlen, hogy 2021 őszén létrejött az AUKUS, Ausztrália, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok együttműködése, amely már nyíltan Kína ázsiai csendes-óceáni térségi aktivitásával szemben alakult meg. Peking ezt a blokkot egyértelműen ázsiai csendes-óceáni térségi NATO-nak és az Egyesült Államok azon lépésének tartja, amely visszahozza a hidegháborús mentalitást és a blokkpolitika gondolkodását, amelyet ráadásul Kína provokációnak tart (RUSSELL 2022). Az AUKUS kapcsán több fontos dolgot is érdemes ugyanakkor kiemelni. Egyrészt nincs ázsiai tagja, a QUAD egyik ázsiai szereplője sem lett meghívva az első körben, Kanada és Új-Zéland csatlakozásáról is sok szó esik, bár ezekben az országokban is megjelent a szervezettel szembeni kritika kihagyásuk és a nukleáris tengeralattjárók miatt, ráadásul az egyezség elütötte Franciaországot egy már aláírt és megkezdett dízeltengeralattjáró-együttműködéstől Ausztráliával, diplomáciai feszültséget okozva az Egyesült Államok és Franciaország, közvetve pedig az Európai Unió között.⁴

³ „Az amerikai diplomácia kezdeményezte [...] a fórum bővítését Dél-Koreával és más szövetséges országokkal, bár Dél-Korea tartózkodott a szervezettel kapcsolatos bármilyen megnyilvánulástól, ugyanis nem akarta veszélyeztetni kapcsolatait Kínával” (CSOMA 2024).

⁴ Nem közvetlenül a témához kapcsolódó hír, de a kínai aggodalmakat a nukleáris tengeralattjárók Ausztráliának történő kölcsön-, majd eladása, végül pedig tervezett ausztrál gyártása kapcsán nemzetközi szakértők is osztják, mert szerintük káros precedenst teremt, megsértve az atomsorompó-egyezmény szellemiségét. Az AUKUS-egyezmény „az első alkalom, amikor az 1968-as nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződés egyik rendelkezését arra használják fel,

Washington stratégiája nem csupán ezen lépés, hanem az ország külpolitikai manőverei, sajtóhírei miatt is világos: visszahozni azt a kétpólusú világot, amelyben az Egyesült Államok nem csupán egyike a sok regionális erőternek, hanem az egyik blokk ismételt vezetője, főszereplője. A Pekinget érő kritikák az orosz nyersanyag további vásárlásáról valóban aggasztó, az orosz–ukrán háborút vélhetően fenntartó folyamatról szólnak, de ki kell emelni, hogy nem Kína az egyedüli szereplő, többek között India is előszeretettel használja ki az alacsonyabb piaci árakat (lásd HÁDA 2024) – egyébként másolva az Európa által évtizedeken keresztül élvezett előnyös energiaár-struktúrárt. Ugyanígy, a kínai fegyvereladások Oroszország számára sem bizonyultak igaznak, nem is érdekelt Peking a konfliktus elhúzódásában vagy eskalálásában. Továbbá az amúgy is feszült szorosközi kapcsolatokra öntött olajat Washington, amikor Nancy Pelosi tajvani látogatását jóváhagyta, és óvatosan, de elkezdte feszegetni *az egy Kína elvének status quóját*. Mindezen lépések ellenére Kína nem bipoláris világrendben, sokkal inkább multipoláris struktúrában érdekelt, és például az ország diplomáciai erőfeszítései, az elmúlt évek ENSZ-aktivitása olyan felelős ország képét igyekszik kialakítani, amely aktívan tesz a globális békéért és biztonságért, az emberiség jövőjéért.

Fontos megemlíteni azt is, hogy a fent jelzett nyugati együttműködésekben és szövetségeken kívül van számos „nem nyugati” multilaterális együttműködés, amelyben Kína fontos szerepet vállal. Ezen együttműködések motivációja azonban a nyugatitól eltérően nem katonai és politikai, hanem inkább gazdasági:

- A BRICS-országok együttműködése 3,2 milliárd fős lakosságot hoz közös platformra – a nyugati 800 milliós lakosság ellenében. Az 5 ország együttműködéséhez 19 ország jelezte csatlakozási szándékát – közülük Egyiptom, Etiópia, Irán, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek már 2024. január 1-jével taggá vált.
- A Sanghaji Együttműködési Szervezet Kína, Oroszország és négy közép-ázsiai ország együttműködésével indult, de mára már India, Pakisztán és Irán is csatlakozott hozzá.
- Az Átfogó Regionális Gazdasági Partnerség (RCEP) az ASEAN-országokon kívül Kína, Japán, Dél-Korea, Ausztrália és Új-Zéland közötti szabad kereskedelmi partnerség.

hogy hasadóanyagot és nukleáris technológiát adjanak át egy atomfegyverrel rendelkező államból egy nem atomfegyverrel rendelkező államnak”. Az egyezmény ugyan engedélyezi a nem explozív katonai használatot, mint a szóban forgó tengeri meghajtást, amely így az ENSZ-ellenőrzéseket is elkerülheti, de sokak szerint pont ezért káros precedenst teremt, és a jövőben más államok is élhetnek hasonló megoldásokkal, elrejtve a dúsítotturánium- és plutóniumszállítmányokat (DOHERTY-HURST 2023).

Emellett Kína számos multilaterális együttműködést hozott létre a különböző régiókkal (ASEAN, Arab Liga, közép- és kelet-európai országok, Közép-Ázsia, Afrika,⁵ Latin-Amerika⁶ stb.), amelyek mind a gazdasági együttműködésekben alapulnak. Ezen multilaterális együttműködések összefoglalásaként jött létre az Övezet és Út Kezdeményezés.

Ezen együttműködések is a multipoláris világrend gondolatát tükrözik, amelyben Kína a békés együttműködést, kölcsönös tiszteletet és a felelős nagyhatalom képét képviseli.

Felelős nagyhatalmiság?

A felelős nagyhatalmiság a nagyhatalmak által definiált, éppen ezért sokszor és sokak által vitatott fogalom. Röviden talán úgy lehetne megfogalmazni, hogy a befolyással és hatalommal rendelkező szereplők egyfajta kötelezettséggel is rendelkeznek, hogy mindezt „jól” használják: nem csupán saját érdekeiket kell szem előtt tartaniuk, hanem a nemzetközi közösség érdekeit is, támogatva a béke megőrzését vagy akár a konfliktusok békés, mielőbbi rendezését. Robert Zoellick amerikai külügyminiszter-helyettes már 2005-ben arról beszélt (NCUSCR 2005), hogy a Kínai Népköztársaságnak felelős szereplővé kell válnia, bár már ezt megelőzően is voltak jelei annak, hogy Kína korábbi kritikus, forradalmi szerepe megváltozott a nemzetközi rendszerrel szemben, és inkább a rendszer felfedezőjévé, fenntartójává vált (FOOT 2001: 8). Hszi Csin-ping kínai elnök 2018-as újévi beszéde kiemelten fontos ebben a tekintetben. Az ország első embere hangsúlyozta, hogy Kína határozottan fenn fogja tartani az Egyesült Nemzetek Szervezetének tekintélyét és státuszát, aktívan teljesíteni fogja nemzetközi kötelezettségeit és feladatait, továbbra is határozottan elkötelezi magát korábbi ígéretei mellett az éghajlatváltozás kezelésében, aktívan ösztönzi az Övezet és Út Kezdeményezést, és mindig a világbéke építője, a globális fejlődés támogatója és a nemzetközi rend fenntartója lesz. Hszi beszédében hangsúlyozta, hogy a kínai nép kész arra, hogy más országok állampolgáraival közösen meghatározza az emberiség békés és prosperáló jövőjét (Xinhua 2018).

Két folyamat kapcsán ragadható meg legjobban az utóbbi évek változása:

- A be nem avatkozás elve mentén kialakított külpolitika, a szuverenitás elsődlegességének hirdetése népszerű partnerré, szövetségessé és bizonyos esetekben

⁵ Kína afrikai szerepéről bővebben: TARRÓSY–MARSAI 2024.

⁶ Kína latin-amerikai szerepéről bővebben: LEHOCZKI 2024.

baráttá tette Kínát, ráadásul fejlődő államként, hasonló történelmi és társadalmi sajátosságok miatt könnyen alakított ki kereskedelmi, gazdasági és politikai kapcsolatokat a korábban „globális délként” (TARRÓSY 2006) is aposztrofált térségekkel, államokkal (VÖRÖS 2020). Noha az elv változatlanul meghatározza a kínai politikát, mint látni fogjuk, átalakulóban van az értelmezés – anélkül, hogy Kína elengedné a területi integritás és az önrendelkezés joga elvének hangsúlyozását, elsődlegességét.

- Az ENSZ esetében a korábbi tartózkodó hatalom aktív, a beavatkozásokban akár személyi részvétellel is hajlandó részt venni. Hirono és Lanteigne az ICG jelentése alapján öt pontban gyűjtötte össze azokat a kínai megfontolásokat, érdekeket, amelyek motiválhatták, motiválhatják az ázsiai államot az aktívabb ENSZ-részvétellel. Ilyen motiváció „a multilateralizmus eszméje, Kína azon vágya, hogy felelős hatalomként jelenjen meg, a működési előnyök, a harci-szervezési tapasztalatok, a kínai nemzetközi érdekek megvédése és az egy Kína elve” (HIRONO–LANTEIGNE 2011: 244; ICG 2009: 12–14).

Kína globális arca és aktivitása tehát változóban van, de ki kell emelni, hogy a felelős állam imázsa nem csupán az ENSZ-missziókban, hanem az aktívabb nemzetközi konfliktuskezelésben is kezd megnyilvánulni – illetve fogalmazunk úgy, a szabályalkotó hatalom nem követi vagy várja egyéb nemzetközi szereplők konfliktuskezelő megoldásait, hanem maga határozza meg a megoldások lehetséges irányait. A kérdés azért érdekes, mert Kína ez idáig visszafogottabb, óvatosabb volt ebben a tekintetben, de a következő időszak sorsfordítónak ígérkezhet az orosz–ukrán konfliktussal és Kína mint mediátor esetleges megjelenésével.

Az óvatosabb kifejezés persze nem azt jelenti, hogy Peking soha nem vállalt ilyen szerepet, Kína szudáni (és dél-szudáni) szerepvállalása segítséget tud nyújtani abban a tekintetben, hogy mi is várható Kínától ebben a szerepkörben. Az ország az 1990-es évektől egyre nagyobb mértékben szorult nyersanyagimportra, és ezen igény kielégítése érdekében fordult az éppen felszabaduló afrikai piacok és Szudán felé (VÖRÖS 2009). A szudáni lehetőségek a különböző embargók és szankciók miatt jelentek meg, viszont ez azt is jelentette, hogy egy olyan állammal kezdett el gazdasági és politikai kapcsolatot kiépíteni Kína, amely nyugati (Darfúr) és déli (a mai Dél-Szudán) tartományaiban belső konfliktusokat tartott fenn. A konfliktusok ugyanakkor a gazdasági aktivitást is befolyásolták, veszélyeztették, éppen ezért Kína nem látott más megoldást, mint a nemzetközi szervezetek szerepvállalását, és ehhez elkezdte használni diplomáciai erejét. Nyomást gyakorolt a szudáni rezsimre, Peking engedélyezett három ENSZ

Biztonsági Tanács-határozatot ellenük (1044., 1054. és 1070. számú határozat), majd 2007-ben elfogadta a nemzetközi haderőt Szudánba telepítő, az UNAMID-et (Közös Afrikai Unió – ENSZ Darfúri Hadművelet) létrehozó határozatot, és a misszió keretében első körben rögtön 315 főt küldött az afrikai országba (VÖRÖS 2009). Itt nem állt meg a kínai diplomáciai aktivitás, és később aktív közvetítői szerepet játszott Szudán és a Szudáni Népi Felszabadítási Mozgalom (SPLM) között, ami végül a békemegállapodáshoz, majd a függetlenedéshez vezetett. De ugyanebbe a sorba illeszthető a dél-szudáni konfliktus megoldása is 2014–2015-ben, ismételten Kína szerepvállalásának köszönhetően.

Sultan és Sun mindezt a *kreatív mediáció* kifejezéssel írta le, amely szerint „Kína a szudáni és dél-szudáni konfliktusok megközelítése során minden hadviselő fél számára biztosította a gazdasági segítséget, a kereskedelmi engedményeket, például az importált árukra kivetett alacsonyabb vámokat, és meghívta az összes fél vezetőjét, hogy látogasson el Kínába, és néhány esetben katonai segítséget nyújtott a konfliktusban álló felek közötti megállapodás eléréséhez. Peking emellett gazdasági befolyását és nemzetközi státuszát is felhasználta arra, hogy rákényszerítse a harcoló vagy a konfliktust megoldani nem akaró feleket az egyezsége.” (SULTAN–SUN 2020: 10.)

A kínai diplomáciai szerepvállalás tehát megfelel a nemzetközi jognak, hajlandó Peking a multilaterális megoldásokra (ENSZ), és továbbra is kiemelten fontosnak tartja a felek beleegyezését – fogalmazhatunk úgy is, a be nem avatkozás elve továbbra is jelen van, csak még flexibilisebbé vált (AULIA 2021). A konfliktusokkal kapcsolatos megközelítésében a fő különbség tehát az, hogy Peking újradefiniálja az elfogadható „beavatkozást” anélkül, hogy átlépné az önálló, szuverenitást megsértő beavatkozás vörös vonalát.

Nem Afrika az egyedüli térség, ahol ez a diplomácia sikert ért el, 2023-ban szinte bombaként robbant a hír, hogy Kína segítségével ismételten felvette a diplomáciai kapcsolatokat egymással Szaúd-Arábia és Irán, ami egyértelműen az Egyesült Államok térségbeli háttérbe szorulását és Peking növekvő jelenlétét – a bejelentésen keresztül pedig diplomáciai nagyságát – hangsúlyozza.

Kína ugyan új szereplő a közel-keleti konfliktusok közvetítésében a versenytársakhoz – Oroszországhoz és az Egyesült Államokhoz – képest, de felhasználva politikai, gazdasági és kulturális erejét képes lehet meghatározni a felelős állam saját maga által definiált szerepkörét, amelyet ebben az esetben ki kell egészíteni a közösségről való gondoskodás mellett azzal is, hogy Peking tiszteletben tartja ezen államok területi integritását és önrendelkezéshez való jogát is.

Globális szerep és viszony – Miképpen hat a függés Kína külpolitikájára?

Kína olyan regionális nagyhatalom, amely globális képességekkel rendelkezik, szabályokat alkotna, ám továbbra is függ a fennálló struktúrák működésétől. Ahogyan Erdősi Ferenc fogalmazott, „a globalizációt nem lehet [...] »leállítani«, mert ahhoz a világ különböző rendszerei közötti kölcsönös és létfontosságú egymásrautaltságot kellene megszüntetni” (ERDŐSI 2020: 18). Erre Kína sem képes, az egyre világosabbá váló gazdasági és bizonyos térségekben érződő politikai dominancia mellett Peking továbbra is szembe kell hogy nézzen egyfajta függőséggel, amely fakad egyrészt a globalizáció sajátosságaiból, másrészt abból a tényből, hogy az ország nem képes külföldi érdekeinek megvédésére, rá van utalva bizonyos nemzetközi struktúrákra.

A függőség három eseményen keresztül jól érzékeltethető:

- Geostratégiai szempontból a Dél-kínai-tengeren, a Malaka-szoroson, az Indiai-óceánon és a Hormuzi- és a Báb el-Mandeb-szoroson, valamint a Szuеzi-csatornán átívelő tengeri kereskedelmi útvonal jelenti a kínai gazdaság ütőerét, fontos a globális export és az energiaimport kapcsán – ám ennek az útvonalnak a megvédésére korlátozottan képes. Ahogyan azt érintettük, a kínai katonai fejlesztések ezen kapacitások megteremtését célozzák, már katonai bázisuk van Dzsibutiban, de továbbra sem képesek önerőből megvédeni szállítmányaikat, miközben az Egyesült Államok hadereje garantálta ezen csomópontok biztonságát az elmúlt évtizedekben.
- Az új technológiák megjelenésével új iparágak és szempontok lettek és lesznek fontosak, az elmúlt évek egyik kiemelt iparágává a csipgyártás, ezen belül is a félvezetők gyártása vált. Az elmúlt évek amerikai exportkorlátozásai (amelyeket Kínával szemben vezettek be) érzékenyen érintették a kínai technológiai óriásokat, hisz Kína egyelőre nem képes az úgynevezett *high-end*, fejlett félvezetők, az 1 nanométeres csipegységek gyártására, és a korlátozások miatt ezek legálisan nem kerülhetnek Kínába, így globális versenyhátránnyal nézhetnek szembe a kínai vállalatok.
- Biztonsági szempontból pedig az amerikaiak 2021. augusztusi afganisztáni kivonulása nevezhető meg példaként. A 20 éves amerikai jelenlét ugyanis nem a lehető legrosszabb szcenárió volt Kína számára, amelynek köszönhetően a térség és a környező régiók stabilizálódhattak. „Nem nyertese tehát Kína az amerikai kivonulásnak, Peking lépés-kényszerbe került és úgy kell reagálnia a most előttük tornyosuló afgán-kérdésre, ahogy az korábban sem a szovjeteknek, sem az amerikaiaknak (a NATO-nak) nem sikerült. Félve a továbbgyűrűző hatástól, attól, hogy további szomszédos országok destabilizálódhatnak, Peking nem hagyhatja hátra az országot és nem kezdhet egy olyan megszállásba

sem, amelyből az amerikaiak éppen megpróbálnak rutintalanul (vagy éppen, pár korábbi kudarcra is gondolva, rutinosan) kiszállni: ezt az ország külpolitikai arca, imázsa és hadseregének fejlettségi állapota sem teszi lehetővé” (VÖRÖS 2022b).

Mindhárom esemény rámutat arra a tényre, hogy egyrészt Kína sok területen nem képes önálló kapacitások megjelenítésére, másrészt, hogy az Egyesült Államok az egyetlen igazi szuperhatalomként továbbra is képes korlátozni Peking törekvéseit, adott esetben, mondjuk, az eddig szavatolt biztonság megvonásával veszélyeztetheti a kínai gazdaság működését.

A függőség ugyanakkor rámutat az eddig bemutatott felelős Kína-imázs kialakításának és a multilaterális eszme hangsúlyozásának okaira: Kína nem képes az önálló jelenlét létrehozására, fenntartására, illetve nem is célja ennek megteremtése, továbbá nem képes globálisan megoldani kihívásait, megvédeni érdekeit, így a nemzetközi közösség és a partner-államok által is biztosított eszközöket felhasználva igyekszik elérni meghatározott céljait. Ráadásul az Egyesült Államok hitelét „a multilateralizmus [...] elmozdítójaként” (MARTON 2024) már jelentősen erodálta, miközben Kína éppen mellette foglal állást.

Mindezek függvényében érthetővé válik, Kína miért a multipoláris világrendben érdekelt, miért a többpólusú világ egyik vezető szereplőjeként, pólusaként vizionálja önmagát – és a geopolitikai lépéseket látva az is látszik, az Egyesült Államok miért érdekeltebb a bipoláris világ újbóli felépítésében.

Összegzés

Kína a „reform és nyitás” politika keretében alkalmazkodott a Nyugat által vezetett unipoláris világrend játékszabályaihoz, ezt kihasználva tudott megerősödni, és 2010-re a világgazdaság második legnagyobb országává emelkedni. Ezzel azonban versenytárrsá vagy vetélytárrsá vált a Nyugat szemében, és a Nyugat eddigi hegemon hatalma megtörni látszik. Ennek a nyugati nagyhatalmak természetesen nem örülnek, meg akarják tartani a jól megszokott egypólusú, Nyugat által dominált világrendet, de az ázsiai országok gazdasági felemelkedésével ez a továbbiakban már nehezen tartható. Kína az elmúlt 40 évben hatalmas gazdasági fejlődést produkált, de nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag és katonailag is megerősödött, ahogy ezt láthattuk a tanulmányban. Ám még mindig messze el van maradva az Amerikai Egyesült Államoktól. Az USA tulajdonképpen a nemzetközi politikában azon dolgozik, hogy a kínai fejlődést megállítsa, vagy legalább lelassítsa a különböző szankciókkal, provokációkkal, amelyekkel elszigetelni próbálja a keleti nagyhatalmat.

Természetesen Kínának emellett saját belpolitikai, gazdasági és társadalmi kihívásaival is meg kell küzdenie, hogy fenntartható legyen a gazdasági növekedése, mindenestre az ország nemzetközi szerepvállalásai kapcsán a dominancia és a függőség kettőssége figyelhető meg – fokozatosan egyre több szektorban képes Peking globális jelentőségre szert tenni, de továbbra sem képes elszakadni olyan, például a biztonságot garantáló struktúráktól, amelyek az előző világrendet fenntartó Egyesült Államokhoz kötődnek.

A multipoláris világrend nem véletlenül vonzó koncepció Kína számára, mert illeszkedik nemzetközi helyzetéhez és szerepéhez, ráadásul beleillik abba a kínai világképbe, amely meghatározza geopolitikai és stratégiai gondolkodását, külpolitikai aktivitásait.

Az elmúlt években élesebbé váló amerikai–kínai viták már ennek a változó struktúrának az eredményei, az amerikai gazdasági és technológiai korlátozások geopolitikai lépések Kína megállítására – a japán mintára lezajló, gazdasági csodát követő megtorpanást ugyanakkor Kína nem csupán óriási mérete, politikai struktúrája és többek között külpolitikai doktrínája miatt kerülheti el, hanem a múltból tanulva elérheti, hogy a fejlett centrumállamok ne legyenek képesek korlátozásokkal gátat vetni növekedésének.

Felhasznált irodalom

- ALLISON, G. (2017): *Destined for War. Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- AULIA, N. (2021): Responsible Power and China's International Assistance in South Sudan. *Intermestic Journal of International Studies*, 6(1), 56–78. Online: <https://doi.org/10.24198/intermestic.v6n1.4>
- BARANYI T. P. – GORECZKY P. – SALÁT G. (2020): A kínai Övezet és Út kezdeményezés – mítosz és valóság. *KKI Elemzések*, (98). Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-2020.98>
- BARTÓK A. – WAGNER P. (2020): Kínai A2/AD és válaszreakciók Kelet-Ázsiában (1.). *KKI Elemzések*, (69). Online: https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/08/E-2020_69_kina-kelet_azsia.pdf
- BARTÓK A. – WAGNER P. (2021): Kínai A2/AD és válaszreakciók Kelet-Ázsiában (2.). *KKI Elemzések*, (07). Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-2021.07>
- BRZEZINSKI, Z. (2017): *A Nagy Sakktábla*. Ford. Hruby J. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- CAMPBELL, A. A. (2023): Contending with a Rising China: A Comparative Study of Middle-Power Strategies in the Indo-Pacific. *Journal of Indo-Pacific Affairs*, (1), 49–75.
- CHELLANEY, B. (2017): China's Debt-Trap Diplomacy. *Project Syndicate*, 2017. január 23. Online: www.project-syndicate.org/commentary/china-one-belt-one-road-loans-debt-by-brahma-chellaney-2017-01
- CSOMA M. (2024): Északkelet-Ázsia helyzete a 21. század harmadik évtizedének elején. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 61–79.

- DANI Á. – TÖRÖS Á. (2011): China's Sovereign Wealth Funds. A Path to Sustained Development? *Public Finance Quarterly*, 56(2), 241–256.
- DOHERTY, B. – HURST, D. (2023): What is the Aukus Submarine Deal and What Does It Mean? The Key Facts. *The Guardian*, 2023. március 14. Online: www.theguardian.com/world/2023/mar/14/what-is-the-aukus-submarine-deal-and-what-does-it-mean-the-key-facts
- ERDŐSI F. (2020): Sinoglobalizáció – Retorika csupán, vagy a jövőt meghatározó valóság? *Tér és Társadalom*, 34(3), 3–25. Online: <https://doi.org/10.17649/TET.34.3.3268>
- ESZTERHAI V. (2016): Az Új Selyemút terv. *Eszmélet*, 28(109), 116–131.
- ESZTERHAI V. (2021): Sri Lanka esete a kínai adósságcsapda-diplomáciával – mítosz és valóság. *KKI Elemzések*, (10). Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-202110>
- FLINT, C. – ZHU, C. (2019): The Geopolitics of Connectivity, Cooperation, and Hegemonic Competition. The Belt and Road Initiative. *Geoforum*, 99, 95–101. Online: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.12.008>
- FOOT, R. (2001): Chinese Power and the Idea of a Responsible State. *The China Journal*, 45, 1–19. Online: <https://doi.org/10.2307/3182363>
- GILL, B. – HUANG, C. (2009): China's Expanding Role in Peacekeeping. *SIPRI Policy Paper*, 25. Online: www.sipri.org/sites/default/files/files/PP/SIPRI25.pdf
- HÁDA B. (2024): India hatalmi politikája a 21. század harmadik évtizedében – kihívások és lehetőségek. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 81–102.
- HENRY, J. (2016): China's Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-Piracy and Beyond. *Asie Visions*, 89. Online: www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/asie-visions/chinas-military-deployments-gulf-aden-anti-piracy-and
- HIRONO, M. – LANTEIGNE, M. (2011): Introduction: China and UN Peacekeeping. *International Peacekeeping*, 18(3), 243–256. Online: <https://doi.org/10.1080/135333312.2011.563070>
- HORVÁTH L. (2022): *A kínai geopolitikai gondolkodás*. Budapest: Pallas Athéné.
- HSZI Cs. [习近平] (2018): 习近平谈 “一带一路” [Hszi Csin-ping beszédei az „Egy övezet, egy út” kezdeményezéséről]. Beijing: Central Party Literature Press [中央文献出版社].
- ICG (2009): China's Growing Role in UN Peacekeeping. *International Crisis Group Asia Report*, 166. Online: www.crisisgroup.org/asia/north-east-asia/china/china-s-growing-role-un-peacekeeping
- KASZNÁR A. – ZALAI N. (2017): *A globális erőközpontok és a nemzetközi biztonság*. Miskolc: Bíbor.
- KISSINGER, H. (2017): *Kínáról*. Ford. Magyarics T. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- KLEMENSITS P. (2024): Délkelet-Ázsia országai az új multipoláris világrendben. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 103–130.
- KUSAI S. Z. (2020): A kínai politikai rendszer néhány új sajátossága. In P. SZABÓ S. – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Cs. (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. I. Politikai kapcsolatok*. Budapest: Dialóg Campus, 29–48.

- KUSAI S. Z. (2023): Kína már a maga által elképzelt új világrendet valósítja meg. *Index Kibeszélő*, 2023. április 4. Online: <https://index.hu/belfold/2023/04/04/kibeszelo-kina-vilagrend-orosz-oroszag-usa-kulpolitika-tajvan/?token=76c6f7f8ac75ac43512176122e208dddf>
- LEHOCZKI B. (2024): Latin-Amerika nemzetközi pozíciókeresése: globális észak/nyugat és globális dél/kelet között. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 330–330.
- LI, Y. [厉以宁] – LIN, Y [林毅夫] – ZHENG, Y. [郑永年] (2020): 读懂一带一路 [Az „Egy övezet, egy út” megértése]. Beijing: China CITIC Press [中信出版集团].
- LIU, W. (2019): *The Belt and Road Initiative. A Pathway Towards Inclusive Globalization*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9780429447228>
- LUO, G. [罗贯中] (2010): 三国演义(上) [Három Királyság (I.)]. Beijing: People's Literature Publishing House [人民文学出版社].
- MADAN, T. (2017): The Rise, Fall, and Rebirth of the „QUAD”. *War on the Rocks*, 2017. november 16. Online: <https://warontherocks.com/2017/11/rise-fall-rebirth-quad>
- MARTON P. (2024): Az Egyesült Államok kilátásai: geopolitikai versengés, nem-hagyományos kihívások és elbizonytalanodó identitás. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 331–348.
- MFA of PRC [中华人民共和国外交部] (2023): 关于政治解决乌克兰危机的中国立场 [Az ukrán válságpolitikai megoldásával kapcsolatos álláspont]. Online: www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml
- MOLDICZ Cs. (2022): Törésvonalak Európában. Közép-Európa helyzete az új világrendben. *Eurázsia Szemle*, 1(1), 62–79.
- NCUSCR (2005): *Robert Zoellick's Responsible Stakeholder Speech*. Online: www.ncuscr.org/fact/robert-zoellicks-responsible-stakeholder-speech
- NYE, J. S. (1990): Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153–171. Online: <https://doi.org/10.2307/1148580>
- RUSSELL, G. (2022): China Slams AUKUS Hypersonic Missile Pact as Asian NATO. *Asia Financial*, 2022. április 7. Online: www.asiafinancial.com/china-slams-aukus-hypersonic-missile-pact-as-asian-nato
- State Council Information Office of the PRC (2019): *China's National Defense in the New Era*. Beijing: Foreign Languages Press. Online: www.globalsecurity.org/military/library/report/2019/china-national-defense-new-era_20190724.pdf
- SULTAN, H. – SUN, D. (2020): China's Participation in the Conflict Resolution in Sudan and South Sudan: A Case of „Creative Mediation”. *BRIQ*, 1(2), 7–23.
- SZUN-CE (2006): *A háború művészete*. Ford. Tokaji Zs., Szántai Zs. Budapest: Carthaphilus.
- SZUNOMÁR Á. (2019): A digitális nagy ugrás. Lassulás és modernizációs stratégiaváltás Kínában. *Közgazdaságtani Szemle*, 66(12), 1312–1346. Online: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.12.1312>

- TAI, M. (2019): *Kína és szomszédai. Ázsiai diplomácia az ókortól napjainkig*. Ford. Hajdu A. Budapest: Pallas Athéné.
- TARRÓSY I. (2006): A globális világrend és az Észak–Dél kontextus. *Politikatudományi Szemle*, 15(2–3), 169–188.
- TARRÓSY I. (2020): China's Belt and Road Initiative in Africa, Debt Risk and New Dependency: The Case of Ethiopia. *African Studies Quarterly*, 19(3–4), 8–28.
- TARRÓSY I. – MARSAI V. (2024): Szubszaharai Afrika és az új világrend: perspektívák, kihívások és feladatok. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 281–303.
- THORNTON, W. H. – THORNTON, S. H. (2018): Sino-Globalisation: The China Model After Dengism. *China Report*, 54(2), 213–230. Online: <https://doi.org/10.1177/0009445518761087>
- VÖRÖS Z. (2009): Olajban kötött házasság: Kína és Szudán kapcsolatának 50 éve. *Afrika Tanulmányok*, 3(3–4), 66–77.
- VÖRÖS Z. (2011): China's Role in Africa: The Case of Sudan. In TARRÓSY I. – SZABÓ L. – HYDEN, G. (szerk.): *The African State in a Changing Global Context: Breakdowns and Transformations*. Berlin: LIT, 33–47.
- VÖRÖS Z. (2013): Kína, a regionális nagyhatalom: Multipoláris világrend az unipoláris világrend intézményi struktúrájának megtartásával? In GRÜNHUT Z. – VÖRÖS Z. (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 205–229.
- VÖRÖS Z. (2020): Kína növekvő befolyása az ENSZ-ben. *Pólusok*, 1(1), 153–165. Online: <https://doi.org/10.15170/PSK.2020.01.01.07>
- VÖRÖS Z. (2021): A kínai haditengerészet fejlesztésének stratégiai irányai. In KASZNÁRA. – HÁGEN Á. (szerk.): *Kína Kollégium*. Lakitelek: Antológia, 253–261.
- VÖRÖS Z. (2022a): Kínai geopolitika a 21. században: a globális világrend megkérdőjelezése? *Eurázsia Szemle*, 2(1), 8–28.
- VÖRÖS Z. (2022b): Mit jelenthet Kína számára az amerikai kivonulás és a gyors tálib hatalomátvétel Afganisztánban? *KKIElemzések*, (14). Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzések.KE-2022.14>
- VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (2020): China as a Peacekeeper: The Case of MINURSO. *Journal of International Studies*, 13(4), 143–154. Online: <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2020/13-4/10>
- VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (2024): Az átalakuló világrend és a pólusok elmélete. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 11–35.
- Xinhua (2018): Commentary: Xi Demonstrates China's Role as Responsible Country in New Year Address. *Xinhua*, 2018. január 1. Online: www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136865307.htm
- YE, Z. [叶自成] (1998): *地缘政治与中国外交* [Geopolitika és Kína külpolitikája]. Beijing: Beijing Press [北京出版社].
- ZOLTAIA. (2024): Az Északi-sarkvidék felértékelődése. In VÖRÖS Z. – TARRÓSY I. (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika, 349–372.